

Samlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur

Årgång 143 2022

I distribution:

Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Niclas Johansson (uppsatser) och Karl Berglund (recensioner)

Biträdande redaktör: Marcus Axelsson

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2023 och för recensioner 1 september 2023. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–42–1

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2023

menterat bättre för sin tes och inte nöjt sig med att upprepa den. Att önska sig en mer narrativ studie där element från folktron sätts i relation till andra drag i texten är kanske att önska en annan bok – men litet narratologi hade väl varit på sin plats? Bland faktafelel märks att *Peer Gynt* skulle ha varit svår att förstå utanför Skandinavians gränser (185); Peter Stein lyckades utmärkt i en legendarisk iscensättning i Berlin 1971. Selma Lagerlöf hade förvisso ett förhållande med Sophie Elkan, men detta var av svärmisk vänskaplig natur – Elkan satte, som Ying Toijer-Nilsson visat i brevutgåvan, stopp för fysisk erotik. Det borde ha påpekats att det är Ibsens karaktärer, i synnerhet Madam Helseth, i *Rosmersholm* (1886) som är bundna vid samband med det övernaturliga, inte Ibsen själv (179). Och var verkligen kritikerna vid sekelskiftet trötta på att man satte samhällsproblem under debatt (213)? I slutet av 1900-talets första decennium utbröt ju Strindbergsfejden.

Maria Hanssons litteraturhistoriska arbete *Osynliga band. Folketro som medel för social kritik i Victoria Benedictssons, Anne Charlotte Lefflers och Selma Lagerlöfs författarskap* må inge skepsis vad gäller infallsvinkel, argumentation och självständighet. Inslagen av folketro är hos Benedictsson och Leffler så utslätade och distanserade att en läsning som starkt lyfter fram dem ter sig ansträngd. Med Selma Lagerlöf är fallet givetvis ett annat, men hos henne är de emancipatoriska dragen tydliga även på det ”realistiska” planet. Styrkan hos Hansson ligger däremot i de ingående diskussionerna av de valda texterna, vilka engagerar läsaren såväl när denne håller med Hansson som när denne hyser en annan åsikt.

Roland Lysell

Andreas Hedberg, *Ord från norr. Svensk skönlitteratur på den franska bokmarknaden efter 1945*. Stockholm University Press. Stockholm 2021.

Ett i översättningssammanhang välanvänt citat är Birgitta Trotzigs ord om att halva vår nationallitteratur består av översättningar. Med detta följer att andra länders nationallitteraturer består av översättningar från Sverige. Några av dessa har Andreas Hedberg intresserat sig för i den nyutkomna boken *Ord från norr. Svensk skönlitteratur på den franska bokmarknaden efter 1945*. Boken är skriven inom ramen för forskningsprojektet ”Världslitteraturer.

Kosmopolitisk och vernakulär dynamik” (2016–2021), finansierat av Riksbankens Jubileumsfond. Det är en välstrukturerad bok som ger många nya intressanta infallsvinklar på det långa kulturutbytet mellan Sverige och Frankrike.

Jag vill börja med att påpeka att jag inte är litteraturvetare utan översättningsvetare, vilket kommer påverka vad jag tar upp i den här recensionen. Den moderna översättningsvetenskapen är sprungen ur litteraturvetenskapen och språkvetenskapen men har med tiden utvecklats till en självständig akademisk disciplin med en egen tradition. På en rad områden skiljer den sig från litteraturvetenskapen – litteraturvetenskapen har till exempel en lång tradition och översättningsvetenskapen en kort, inte minst i Sverige. Översättningsvetenskapen har också av naturen en tvärvetenskaplig prägel, vilket visar sig i att översättningar kan studeras ur en rad olika perspektiv, till exempel sociologiska, kulturella, textuella och kognitiva. Sina skillnader till trots finns det ett område, en yta, där de två disciplinerna möts, och det är i detta gränssnitt som Hedberg verkar med *Ord från norr*. Inom översättningsvetenskapen har denna inriktning av Andrew Chesterman kallats för översättningarnas sociologi och ses som en gren av den mer övergripande forskningens inriktningen översättnings sociologi. Jag menar att det är påkallat att utvärdera den här boken ut ett översättningsvetenskapligt perspektiv. Den mest uppenbara anledningen är att materialet enbart består av översättningar. Men det finns också inom akademien i stort, och kanske inom humaniora i synnerhet, en strävan efter att verka tvärvetenskapligt. Hedberg nämner ett flertal framstående översättningsvetare och det är därför rimligt att sluta sig till att Hedberg haft som ambition att sammanlänka litteraturvetenskapen och översättningsvetenskapen. Hedberg har också publicerat sig i översättningsvetenskapliga tidskrifter.

Det måste också nämnas att *Ord från norr* utkommer i anslutning till att ett annat verk, som också behandlar översättningar av svenska litteratur i Frankrike: Elisabeth Tegelbergs *Svensk litteratur i Frankrike – förmedling, utgivning, översättning* (CMK förlag, 450 sidor). Det är en förbryllande omständighet, och vid första anblick ter sig de två verken snarlika – båda syftar till att ge en sammanfattande bild av utgivningen av svenska litteratur i Frankrike. Skillnaderna är dock många: Tegelbergs studie sträcker sig över ett längre tidsspänn och har generellt sett ett bredare fokus. Eftersom Tegelbergs verk är en samling av tidigare studier

som har tillkommit mellan 1992 och 2017 och för olika publikter (referentgranskade artiklar och es-säer) ger den en mer splittrad bild. Hedbergs volym är tämligen nätt i jämförelse, men också betydligt mer koncentrerad. *Ord från norr* har vidare ett stort och tydligt teoretiska fokus, inte minst vad gäller det världslitterära ramverket och översättningssociologin, vilket innebär att den tar sig an de svensk-franska förbindelserna på ett nydanande sätt. Eftersom den är en sammanhängande studie kan den visa på de långa linjerna och skillnader över tid. Allt detta är mycket tacksamt.

Ord från norr består av fem delar: Inledning (10 sidor), Källkultur och målkultur (18 sidor), Källäget (8 sidor), Svensk skönlitteratur på den franska bokmarknaden 1945–2013 (86 sidor), Sammanfattning och slutdiskussion (4 sidor). Till detta kommer författarpresentation, slutnoter, litteratur- och källförteckning och register (sammanlagt 45 sidor).

I inledningen presenterar Hedberg sitt ärende: att ”studera den svenska skönlitteraturen i översättning till franska under hela efterkrigstiden” (3), närmare bestämt åren 1945–2013. Hedberg presenterar det övergripande teoretiska ramverket: Pascale Casanovas teorier om den litterära världsrepubliken, ett världslitterärt system som styrs av andra lagar än den vanliga världen. För detta resonemang är olika litteraturs position central: Frankrike har en rik litterär tradition och ses som en dominerande ”huvudstad” i litteraturens värld; franskan ses som ett centralt språk på den litterära världsmarknaden. Sverige ses däremot som en dominerad litteratur och svenskan har status som semiperifer. Här presenteras också en av bokens bärande teser, också den hämtad från Casanova: att Frankrike inte är vilken målkultur som helst utan ”litteraturens kärnland” (3). Att undersöka just Frankrike och Sverige innebär alltså att undersöka hur en litteratur som kan kategoriseras som dominerad och semiperifer uppträder när den tas upp i en dominant litteratur på ett centralt språk.

I kapitlet ”Källkultur och målkultur: Sverige och Frankrike” presenteras olika perspektiv på förhållandena mellan käll- och målkulturen. Här fördjupas den världslitterära teoriramen och kompletteras av mer handfasta och empiriska översättningssociologiska perspektiv av Gisèle Sapiro. En styrka är att Hedberg lätt och ledigt lyckas förklara och åskådliggöra Casanovas ibland snåriga resonemang. Även hennes envisa fixering vid Frankrike blir genom Hedberg förstäelig, och det fram-

står därmed som synnerligen relevant att undersöka just Frankrike som målkultur i förhållande till svenska översättningar. Därefter följer en intressant genomgång av det svenska språkets närvaro i Frankrike från 1500-talet till våra dagar. När vi kommer närmare nutid störs dock läsningen av nedslag om enskilda översättare, som enligt min mening hade passat bättre att spara till när dessa redogörs för senare i boken. Underkapitlet ”Svensk litteratur i Frankrike idag” ger en lägesrapport av hur situationen ser ut för den svenska litteraturen i hexagonen.

I efterföljande kapitel, ”Källäget”, redogör Hedberg för materialet, som består av 2 231 utgåvor. Här finns dock några metodologiska frågetecken. Hedberg utgår från Denis Ballus bibliografi *Lettres nordiques. Une bibliographie, 1720–2013* (2016), varifrån han har extraherat de svenska titlarna under den undersökta perioden. Dessa har han sedan stämt av med Kungliga bibliotekets *Suecana Extranea*. Jag blir lite fundersam över varför Hedberg inte går direkt till källan – litteraturens kärnland – och stämmer av med databaser hos Bibliothèque Nationale de France istället, vilket hade reducerat risken för eftersläpning. Hedbergs egen jämförelse visar också på stora skillnader mellan *Lettres nordiques* och *Suecana Extranea*. Vidare presenterar Hedberg sina urvalskriterier; för att inkluderas i studiens material ska verken vara entydigt skönlitterära (inte facklitterära eller till exempel reseskildringar), vara publicerade i bokform och ursprungligen komma från Sverige (finlandssvenska verk ingår med andra ord inte). Samlingsvolymen ingår.

I kapitlet ”Källäget” hade jag gärna sett ett bredare fokus på vilka material som har använts till studien. I det avslutande kapitlet konstaterar Hedberg att studiens ”[f]okus [...] hela tiden legat på den verksamhet som bedrivits av förläggare, översättare och andra kulturförmedlare eller nodpersoner” (123). För att få insyn i dessa aktörers verksamhet har Hedberg genomfört ett antal intervjuer med förläggare och andra viktiga aktörer (till exempel Svenska institutet i Paris). Senare i boken framkommer också att Hedberg har utgått från arkivmaterial, framför allt korrespondens mellan översättare och förlag. Detta är spännande källor som ger ett extra lager till studien och verkligen bidrar till en fördjupad bild av de olika aktörernas verksamhet, men det är synd att dessa källor inte lyfts fram och diskuteras tydligare utan endast framkommer i fotnoter. Det hade också lyft fram Hedbergs egen omfattande arbetsinsats.

Kapitlet ”Svensk skönlitteratur på den franska

bokmarknaden 1945–2013” redovisar resultatet av undersökningen och är uppdelat i olika underrubriker. Först presenteras generella trender, översättarna och förlagen, och därefter följer en kronologisk redogörelse med olika tyngdvikt i tid och fokus: ”Högprestigelitteraturens tid: 1945–1985”, ”Barn- och ungdomslitteraturens genombrott: 1973–1985”, ”Den svenska vågen 1986–2002”, ”Deckarboomens år: 2003–2013”. Kapitlet avslutas med ”Tendenser 2014–2020” och handlar alltså om material som inte ingår i studien.

Det bibliografiska materialet åskådliggörs tydligt med olika grafer. Vad gäller diskussionen av översättare och förläggare har Hedberg valt att lyfta fram ett mindre antal aktörer och diskuterat dem i detalj. När man hanterat ett så omfattande material behöver man naturligtvis göra något slags uppdelning för att kunna presentera materialet på ett adekvat sätt, och olika tillvägagångssätt har olika fördelar och nackdelar. Fördelen med Hedbergs tillvägagångssätt är att läsaren får en fördjupad inblick i de mest betydelsefulla översättarskapen och största förlagen. Ett annat angreppssätt har Cecilia Schwartz i *Letteratura italiana in Svezia. Autori, editori, lettori (1870–2020)* (2020), som undersöker italiensk litteratur i svensk översättning med en liknande översättningssociologisk teoriram och inom samma övergripande forskningsprojekt. Istället för att som Hedberg lyfta fram de mest framstående översättarna och förlagen har Schwartz valt att dela upp sitt material i storleksordning, till exempel: stora förlag, mellanstora förlag, små förlag respektive översättare av klassiker och samtida litteratur. Fördelen med ett sådant tillvägagångssätt är att läsaren får en överblick av materialet som helhet, vilket man tyvärr inte får av Hedbergs upplägg. I fallet med översättarna är det endast de 12 mest framstående översättarna som diskuteras ingående och det står ingentings hur många översättare som sammanlagt har översatt de 2 231 utgåvorna, men min egen ungefärliga uträkning tyder på att de 12 översättarna har översatt runt 20 procent av materialet som helhet. Vad gäller förlagen diskuteras 10 av de totalt 270 förlagen (Hedberg skriver ”förläggare” men jag utgår här ifrån att han pratar om institutioner och inte personer) som har publicerat studiens utgåvor. I det här fallet skriver Hedberg ut att dessa 10 förlag står för ungefär en tredjedel av studiens utgåvor, vilket är en tacksam hjälp för läsaren.

I de kronologiska ordnade underkapitlen diskuteras olika tidsperioder och olika sorters litteratur. Här rör sig Hedberg bort från de lite torrare, sta-

tistiska perspektiven till en mer fördjupad och kontextualiserad inblick i de svenska översättningarna i Frankrike. Det är också i de här delarna som arkivmaterialet kommer till sin rätt. Undertecknad tycker naturligtvis att delarna där man får insyn i översättarnas praktik är särskilt intressanta, men det finns en risk att det blir lite obalanserat. Kapitel om högprestigelitteraturen 1945–1972 visar sig till exempel bli en djupdykning i C.G. Bjurströms värv; 8 sidor ägnas åt honom, och då har han redan presenterats i avsnittet om översättarna och i kapitlet om käll- och målkulturen.

Boken avslutas med kapitlet ”Sammanfattning och slutdiskussion”. Här sammanfattas studiens viktigaste resultat: den stora ökningen av svenska översättningar efter krigsslutet, barn- och ungdomslitteraturens storhetstid under 1970- och 1980-talet och kriminalfiktionens segertåg på 2000-talet. Hedberg lyfter också fram ett intressant resonemang om hur förutsättningarna för översättningarna ändrades över tid: från ett mer tillgångsorienterat förhållningssätt under de första årtiondena under studiens undersökningsperiod, till ett förhållningssätt drivet av efterfrågan under 1980-talet. Ytterligare ett intressant resultat från studien, som Hedberg dock inte själv lyfter fram, handlar om hur översättarna har gått från att ses som kulturförmedlare och kulturella ambassadörer men, i och med litteraturvärldens utveckling med bland annat litterära agenturer, fått en allt mer snäv roll som ”enbart” översättare. Avslutningsvis konstaterar Hedberg att Frankrike ur ett litterärt perspektiv försvagats i takt med engelskans frammarsch. Boken avslutas med orden ”I detta skiftande litterära landskapet (sic) tycks den översatta svenska litteraturen ha funnit sin plats, som på samma gång ett attraktivt kommersiellt fenomen och ett tecken på att den traditionella bilden av Frankrike som ett litteraturens hemland fortfarande äger sin riktighet” (126). För mig är det lite oklart hur den svenska litteraturens varande i Frankrike *i sig* är ett tecken på att bilden av Frankrike som litteraturens kärnland fortfarande gäller. Häri ligger också en del av problematiken med boken. Å ena sidan gör Hedberg, med understöd från Casanova, klart att Frankrike som land är speciellt i litteraturvärlden, men å andra sidan finns det ingen möjlighet för läsaren att bedöma hur detta tar sig uttryck, eftersom det inte finns någon alternativ målkultur att jämföra med. Det vill säga – på vilket sätt skiljer dig den översatta svenska litteraturen i Frankrike jämfört med, säg, Tyskland, som inte har samma status som ”litteraturens hemland”.

Efter genomgången av boken kommer jag nu att fokusera på tre områden som jag menar tydligt åskådliggör skillnader mellan ett litteraturvetenskapligt – inte nödvändigtvis *det* litteraturvetenskapliga, men det som ges uttryck för i den här boken – och ett översättningsvetenskapligt perspektiv på översättningar. Min övergripande kritik av *Ord från norr* är att boken ger uttryck för ett mycket svenskt perspektiv på franska översättningar. Den moderna översättningsvetenskapen erfor ett paradigmskifte i och med att den deskriptiva översättningsvetenskapen (DTS, Descriptive Translation Studies) växte fram i slutet av 1970-talet. En av de mest omvälvande insikterna var, för att citera förgrundsgestalten Gideon Toury, att ”translations are facts of the target culture”. Detta innebar ett skifte i hur man betraktade översättningar – man gick från att undersöka översättningarna som en del av källkulturen till att undersöka översättningar som en del av litteraturen i målkulturen. Enligt det här synsättet är svenska verk som blivit översatta till franska otvetydigt en del av den franska litteraturen och bör i första hand studeras *i deras franska kontext*. För att återknyta till Birgita Trotzigs ord i början av recensionen är dessa översättningar nu helt enkelt en del av den franska nationallitteraturen.

Det svenska perspektivet märks på många sätt. Ett exempel är användandet av *Suecana Extranea* som jag har nämnt ovan, där det hade varit mer naturligt och funktionellt att vända sig till nationalbiblioteket i målkulturen. Det finns franska verk i litteraturförteckningen, men det är inte så många. Ett mer allvarligt exempel är när Hedberg diskuterar ”dellitteraturen” (mer om det nedan) barn- och ungdomslitteratur och i fotnot 252 skriver: ”Se även [Valérie] Alfvéns avsnitt om franska censurlagar, och deras påverkan på litteraturen” (147). Men om man undersöker till franska översatt barn- och ungdomslitteratur är de franska censurlagarna för just barn- och ungdomslitteratur inte något man kan runda i en fotnot – de utgör ju själva grunden för vilken sorts barn- och ungdomslitteratur som kunde komma i fråga för översättning! Här berövar Hedberg läsarna en förklaringsram till översättningarnas existens och eventuellt även till deras innehåll. Som Valérie Alfvén skriver i sin avhandling *Violence gratuite et adolescents-bourreaux. Réception, traduction et enjeux de deux romans suédois pour adolescents, en France, au début des années 2000* (2016) är Frankrike ett av få demokratiska länder med lagar som rör det moraliska innehållet i barn- och ungdomslitteratur. Hon skriver vidare att

dessa lagar ”är närvarande i förläggares och översättares medvetande” (min översättning) (153). Hur dessa censurlagar (eller vetskopen om dem) påverkar översättare och förläggare hade kunnat varit ett ypperligt diskussionsämne för intervjuer.

Jag tycker också att fokuset på Sverige och det svenska märks mer eller mindre subtilt i det generella förhållningssättet till Frankrike och det franska. Följande mening inleder till exempel underkapitlet ”Barn- och ungdomslitteraturens genombrott: 1973–1985”: ”Det tidiga 1970-talet är den svenska förlagskrisens år, slutet på en lång epok i de svenska bokförlagens historia’ [...]” (102). Där efter följer en redogörelse för hur den svenska bokmarknaden utvecklades under 1970-talet, med nedskärningar för vuxenlitteratur men uppsving för barn- och ungdomslitteratur. Frågan man som läsare ställer sig är hur den *franska* bokmarknaden på 1970-talet såg ut. Fanns samma rörelse där som i Sverige? Det får läsaren inte veta. Översättningar är ju dessutom inte per automatik från samma årtionde som de först publiceras i källkulturen, vilket gör att man inte kan dra en rak linje mellan årtionden i käll- och målkultur. Detta genomgående fokus på Sverige, den svenska bokmarknaden och svenska förhållanden leder tyvärr till att delar av *Ord från norr* snarare ger bilden av en, förvisso högst intressant, kulturpolitisk skildring av den svenska bokbranschen under senare halvan av 1900-talet än en undersökning av franska översättningar av svenska verk i Frankrike.

Ytterligare en punkt som jag vill diskutera är Hedbergs val att diskutera materialet genom att dela in det i olika ”dellitteraturer”. Vid första anblick finner jag det sympatiskt; det är i linje med ett polysystemiskt synsätt på litteratur (Hedberg refererar till dess upphovsperson Even-Zohar), det vill säga att olika sorters litteraturer verkar inom olika parallella system, som inte är hierarkiskt uppdelade utan tvärtom verkar oberoende av varandra. Men jag blir besviken när det visar sig att denna uppdelning i själva verket inte är en uppdelning på lika grunder utan en tydlig differentiering mellan olika former av litteratur. Dellitteraturerna är barn- och ungdomslitteratur, kriminalfiktio, dramatik, poesi och tecknade serier för vuxna. Det står aldrig explicit vad resten utgör (”övrigt” som det står i olika figurer, till exempel figur 9 på sida 39), men med tanke på att romaner i allmänhet och högst prestigelitteratur i synnerhet diskuteras genomgående torde den största delen bestå av romaner. Romaner diskuteras alltså inte som någon egen ”dellitte-

ratur”, utan ska kanske förstås som endast ”litteratur”. Ur ett översättningsvetenskapligt perspektiv anses en sådan uppdelningen förlegad.

Avslutningsvis använder sig Hedberg av översättningssociologiska teorier vad gäller översättningsflöden, men han hade också tjänat på att anlägga ett bredare översättningssociologiskt perspektiv vad gäller redovisningen av översättarna, närmare bestämt från den gren av översättningssociologin som Andrew Chesterman kallar ”översättarnas sociologi”. Det är framför allt två saker som slår mig när jag läser Hedbergs redogörelse av de svensk-franska översättarna. För det första är det ur ett översättningsvetenskapligt perspektiv anmärkningsvärt att av de tolv översättare som valts ut – och som diskuterats ovan går det inte att säga om de är representativa eller ej – har fem svenska som modersmål. Dessa översättare översätter alltså *från* sina modersmål och inte *till*, vilket är vad som generellt sett är brukligt. Här skulle åtminstone denna läsare väldigt gärna vilja veta om det är representativt för översättarna av studiens material som helhet. I så fall – vad kan det bero på? Man kan också fråga sig vad detta har fått för följderna rent textuellt i översättningarna – och i förlängningen: hur svensk skönlitteratur har tagits emot i Frankrike. Detta är ingenting som kommenteras av Hedberg. Ingen av de tolv översättarna tycks heller ha gått en översättartutbildning, men det nämns eller problematiseras inte. Beror det på att det inte finns översättartutbildningar för svenska eller andra skandinaviska språk? Vad säger dessa saker om svenskans semi-perifera position? För det andra är ytterligare en slående aspekt att översättare översätter i par, särskilt på senare tid. Är detta något som är typiskt för svenska-franska översättare eller finns motsvarande fenomen för andra källspråk? Har det att göra med en del av översättarna har svenska som modersmål eller finns andra anledningar? Hedberg benämner de yngre översättarna som ”professionella”, men vad denna professionalitet består i nämns ej. Personligen skulle jag säga att frekvent översättning i par är ett uttryck för ett fält som inte är helt igenom professionaliserat. Här hade man som läsare också velat veta lite om arvoderingsystemet i Frankrike. Är det, likt i Sverige, en engångssumma som betalas ut eller finns ett royaltysystem? Finns någon motsvarighet till bibliotekersättning? Helt enkelt: vad finns det för möjligheter att försörja sig på (svensk) översättning i Frankrike? I beskrivningen av översättarna hade Hedberg kunnat få draghjälp av översättningssociologer och -historiker som Rakefet

Sela-Sheffy (som skrivit om översättare som ”kulturella ambassadörer” på ett sätt som verkar överensstämma med några av Hedbergs översättare), Outi Paloposki (som har skrivit om professionalisering av översättare i ett historiskt perspektiv) eller Isabelle Kalinowski (som har undersökt översättare i Frankrike). Även Héléne Buzelins etnografiska studie om hur bidrag fördelas till översatt litteratur vid Centre National du Livre (CNL) hade varit högrelevant när Hedberg diskuterar CNL:s betydelse för översatt litteratur.

Vad gäller formalia reagerar jag på några saker som eventuellt är ämnesspecifika. Ett exempel är att figurerna (29 till antalet) inte introduceras i löptexten, vilket stundtals gör det svårt att hänga med i resonemanget. Ett annat exempel, som påverkar läsningen, är att en del begrepp markeras genom efterföljande parenteser och citattecken. Jag ser ingen röd tråd i vilka begrepp som förtjänar efterföljande parentes och vilka som inte gör det. I vissa fall går det till överdrift, när begrepp som får antas vara etablerade också förklaras, som i det här exemplet: ”Globalisering anses också hota den kulturella mångfalden (”cultural diversity”), en föreställning som hos Sapiro framstår som särskilt stark inom den franska bokmarknaden” (13). Utöver detta finns några randanmärkningar. Maury saknas i figur 12. Det är oklart om det är tio eller tolv betydelsefulla översättare. Yvonne Lindqvists efternamn är felstavat i Författarpresentationen.

Trots några metodologiska och teoretiska frågetecken på olika nivåer har *Ord från norr* som sagt många förtjänster. Hedberg har diskuterat de svensk-franska förbindelserna i förhållande till ett världslitteraturteoretiskt ramverk på ett nydanande sätt med många nya intressanta resultat. Genom att kombinera olika sorters material (bibliografin, arkivmaterial, intervjuer) har han lyckats ge en både bred och fördjupad bild av hur svenska översättningar finner sin plats i Frankrike. Nu finns bara en fråga kvar: Kommer den på franska?

Elin Svahn

Kristin Järvstad, *Under beredskap och krig. Nation, kön, främlingskap och våld hos svenska kvinnliga 1940-talsförfattare*. Makadam. Stockholm 2022.

Svenska beredskapsromaner under andra världskriget i stil med Vilhelm Mobergs *Rid i natt* (1941) beskriver ståndaktiga karlar som kämpar för huma-